

Health of Soul, its Necessity and Importance

Salman Mohammadi-Veldani¹ , Ali Mohammadi-Veldani^{2*} 

1- Faculty of Theology and Islamic Sciences, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

2- Department of Islamic Sciences, Faculty of Medicine, Qom University of Medical Sciences, Qom, Iran.

*Correspondence should be addressed to Mr. Ali Mohammadi Veldani; Email: almohammadi@muq.ac.ir

Article Info

Received: Nov 17, 2018

Received in revised form:

Jan 13, 2019

Accepted: Jan 23, 2019

Available Online: Mar 21, 2019

Keywords:

Eternal prosperity

Health of soul

Necessity for health of soul

Truth of soul

Abstract

Background and Objective: Health literally means keeping and being healthy; in scientific terms, it means preventing diseases, promoting life, preserving and protecting human health. In these definitions, it seems that the health of the soul, which is one of the most important areas, has been neglected. Therefore, the purpose of this study was to determine the nature of the human soul, and how to achieve prosperous factors as well as how to avoid and prevent the destructive factors of the soul.

Methods: This analytical study was carried out as library research, using religious sources and reviewing the verses and quotations of the Imams in Islamic texts and studies by the scientists. Accordingly, the existence of the truth of the soul was first proved by rational and evidentiary arguments. Then, utilizing intuition and logic, its significance was confirmed so that it would be necessary to pay attention to this fact and its health. The authors reported no conflict of interests.

Results: Neglecting the health of soul beside contaminating it certainly causes the soul's truth to be subjected to spiritual death. Human's connections with his actions including physical acts such as nutrition play a transcendent role like that of spiritual acts such as beliefs and credos. According to the viewpoint of the Amir al-Mu'menān (AS), the human body has six states: sometimes it is alive and sometimes dead, it is healthy and sometimes sick, and sometimes sleeping and sometimes awake. The human soul also has the same six modes.

Conclusion: Not observing the health of soul will have negative consequences such as mental and spiritual illnesses for the individual and society. Moreover, it results in the loss of eternal prosperity and the prevalence of crime and betrayal in human society.

Please cite this article as: Mohammadi-Veldani S, Mohammadi-Veldani A. Health of Soul, its Necessity and Importance. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2019;5(1):123-35. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i1.19529>

Summary

Background and Objective

Health literally means keeping and being healthy (1); and in scientific terms means preventing diseases, prolonging life, raising the level of health and ability of humans (2). The main purpose of health in this research is the soul's health. Given the fact that health is the science of superior life and human health, and from another angle, treatment for the individuals and society imposes not only high economic costs but also

many physical, psychological and family problems. Therefore, in the constitution of the Islamic Republic of Iran, several principles have addressed it.

In the health of soul, we aim to shed light on health by recognizing the soul and its proof, and its connection with the body and human actions.

Methods

This study adopts a descriptive and library approach, with references to religious sources, as well as the study of the verses and quotations of the Imams (PBUT) in Islamic texts or by using scholars' research. First, the existence of the soul was proved. Then, its

meaning was addressed so that it would be necessary to pay attention to it and its health, with emphasis on the noble words of Imam Ali (AS).

Results

A) Existence of Soul

An important topic in the soul's health is self-esteem. There is a long history in believing in a dimension other than the material one, and has long been considered by scholars and philosophers. Socrates, from example, refers to the separation of the soul from the body (3). Islamic philosophers like Avicenna, Sheikh Ishraq and Mulla Sadra also emphasized the two areas of humanity in their works (4-6). In contrast to this view, a group believes in the integrity of mankind, not believing in the next material body (7).

To prove the spirit, there are many rational and cited reasons along with empirical and intuitive evidence reinforcing this argument:

Rational Reasons

One of the authors lists about twelve rational reasons in this area (8). The proof of "constant me", "adaptation of major to minor", and "the inseparable understanding of me" are among them.

One of the most important compelling arguments on the existence of the soul is based on the proof of the "unity of identity", or the "constant me". All human beings find their 'self' unique. Despite changes in the body cells, the change in some of the physical and psychological characteristics, and even the loss of some organs, there is no difference in what they call "I". This fact received by the presence of knowledge indicates that a single reality unifies all stages of human life and, despite the massive changes in the human body, always holds true (9-11).

Cited Reasons

The Quran

For example, in verse 11 of the Surah Sojdeh, the sign of the existence of the soul is implied; the angel of death takes the human soul-death happens- and takes it to the Allah. This is the soul and the body remains with the family.

Quotations

Many narratives imply the existence of a reality called the soul (12), Including Prophet Muhammad (PBUH): You haven't been created to be mortal, but created to stay (13-16). According to this narration, man has an eternal reality for which there is no perish and is alive forever; and this eternal dimension is certainly not his body, because the object is destroyed. Therefore, this hadith refers to another dimension of human existence, which is an nonmaterial dimension, immortal and eternal.

Empirical evidence

In addition to rational and cited evidence, there is also empirical evidence on the proof of the soul. "A near-death experience or autoscapy" (17), "Away Awareness" (18-20), "summoning the spirits of the dead" (21) and a true dream are among such evidence.

B) Whatness of soul

A pile of research about the nature of the soul has been provided in various sources of religious teachings as well as verses and narrations.

Soul as the true identity of human; it is an eternal being that does not end with death, and the beginning of human life is also the origin of power and intelligence, so that man is capable of feeling, movement and freedom (22). The soul, on the one hand, is the truth that governs the body's parts and acts in human beings, not being instrumental; and on the other hand, it is a supernatural truth whose structure and activity is not the structure and the activity of the universe of material, although it is related to the material world, but it is not made of material (23). Therefore, it can be said that the soul is the truth has life and understanding and it does not refer to unconscious beings (24).

C) The health of soul; its necessity with emphasis on the viewpoint of the Amir al-Mu'minān (ؑ))

As neglecting body health threatens its health, neglecting the health of soul also puts it at risk.

Imam Ali (AS) has considered the soul more by knowing the factors of death, life, health and its illness as well as its sleep and being awake, and the place and importance of the health of the soul and the consequences when it is disregarded and the role of observance of soul's health in the lasting and eternal health of it (15). He has stated: «The body has six conditions of health and disease; death and life; sleep and being awake; the soul being its life and knowledge; death being ignorance; illness being doubt; authenticity being certainty and vigilance being its conservation».

According to Imam's words, the human body has six modes: health and disease, death and life; and sleep and awakening. The human soul has the same six modes: the life of the soul is his knowledge, and his death is due to ignorance; his sickness depends on his certainty as to his doubt and well-being, as well as the sleep of the soul, the fault of neglect, and his awakening keeping and remembering.

Conclusion

Dismissing the health of soul poses many negative consequences including: 1. The emergence of individual and social diseases and sins, 2. The destruction of the individual and the society, 3. Deprivation of eternal prosperity, and 4. the prevalence of crime and betrayal in society and the world.

If the spirit of health is met with all its dimensions along with its eternal truth, a fundamental and basic step has been taken toward transcendence just as the dismissing the soul's health puts it at risk of collapse.

According to the words of Imam Ali (AS), what causes the spiritual life and spiritual nourishment of the soul, and therefore its health, is knowledge, the reminder and awakening of the soul; and certainty. And what jeopardizes this health is ignorance, negligence, and doubt in the human soul.

Funding

According to the authors, this research did not receive

any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

References

- Dehkhoda A. Dehkhoda dictionary. Tehran: Tehran University Press and Publishing Institute; 1999. (Full Text in Persian)
- Rahbari S, Adineh Fath Abadi M. Mental Health Nursing Resources. Esfahan: Behta Pajuhesh. (Full Text in Persian)
- Lotfi MH, Kaviani R. Doreh Asar Aflaton. Tehran: Kharazmi; 2006. (Full Text in Persian)
- Ebne Sina A. Al-mabda va Almaad. Tehran: Institute for Islamic Studies; 1985. (Full Text in Persian)
- Sohrevardi S. Majmoeh Mosanefat Sheikh Eshragh. Tehran: Institute for Cultural Studies and Research; 1997. (Full Text in Persian)
- Shirazi S.M. Alhekmat Almotaaliyeh. Beyrot: Dar Ehyae Altoras; 1981. (Full Text in Persian)
- Elahi Rad S. The core of anthropology courses. Tehran: Imam Khomeini Institute of Education and Research; 2017. (Full Text in Persian)
- Yosefi M.T. Elme Nafs. Tehran: Imam Khomeini Institute of Education and Research; 2015. (Full Text in Persian)
- Heli H. Kashf Almorad fi Sharh Tajrid Aleghtad. Qom: Institute Imam Sadegh; 2004. (Full Text in Persian)
- Sadredin Shirazi M. Alhekmat Almotaaliyeh fi Alasfar Alaghliyah Alarbeah. Qom: Maktab Alsafaviyeh; 1990. (Full Text in Persian)
- Mesbah Yazdi MT. Amozesh Aghyed. Tehran: Chap va Nashr Beinalmelal; 2009. (Full Text in Persian)
- Hassan zadeh Amoli H. Ganjineh Govhar Ravan. Tehran: Nasr Toba; 2002. (Full Text in Persian)
- Majlesi MB. Behar Alanvar. Lobnan: Alvafa. (Full Text in Persian)
- Sadogh M. Eghteghadat Alemamiyeh. Qom: Sheikh Mofid. (Full Text in Persian)
- Ebne Babawayh Qomi J. Altovhid. Qom: Alnashr Elesamaeili Altabeeh Lejamaehi Almodaresin; 1995. (Full Text in Persian)
- Ebne Babawayh M. Ellal Alsharaye. Mashhad: Astan Qods Razavi; 1988. (Full Text in Persian)
- Hoyer J. The wonderful world of the brain (the world's three-pound brain). Yazdi, E. Tehran: Qalam Publication; 1953. (Full Text in Persian)
- Zaman S. Impact of distance-practical lessons for psychological impact from distant, telepathic and mental inclination. Tehran: Qhoghnoos; 2017. (Full Text in Persian)
- Arjmand A, Bahrani S. Supernatural. Tehran: Amirkabir; 2016. (Full Text in Persian)
- Shaffer JA. Philosophy of mind. New Delhi: Prentice-Hall of India, 1988.
- Mahdavi Damghani F. Guardian of the Gate: Relationship to the Ghosts. 2 ed. Tehran: Dorsa; 1999. (Full Text in Persian)
- Zomorodian A. Haghghat Rooh. Tehran: Daftar Nashr Farhang eslami ;2012. (Full Text in Persian)
- Makarem Shirazi N. Tafsir Nemooneh. Tehran: Daralketab Eslamiyeh; 2003. (Full Text in Persian)
- Mesbah Yazdi MT. Anthropology. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute Publications; 2014. (Full Text in Persian)

صحة الروح؛ ضرورتها وأهميتها

سلمان محمدي ولداني^١، علي محمدي ولداني^٢

١- كلية المعارف الإسلامية، جامعة فردوسي، مشهد، إيران.

٢- قسم المعارف الإسلامية، كلية الطب، جامعة قم للعلوم الطبية، قم، إيران.

* المراسلات الموجهة إلى السيد علي محمدي ولداني، البريد الإلكتروني: almohammadi@muq.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ٩ ربيع الأول ١٤٤٠

وصول النص النهائي: ٦ جمادى الأول ١٤٤٠

القبول: ١٦ جمادى الأول ١٤٤٠

النشر الإلكتروني: ١٤ رجب ١٤٤٠

الكلمات الرئيسية:

حقيقة الروح

السعادة الأبدية

صحة الروح

ضرورة صحة الروح

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: الصحة في اللغة تعني سلامة الجسم وفي المصطلح العلمي بمعنى الوقاية من الأمراض والحياة الأفضل واساليب حماية صحة البشر وصيانتها. يبدو انه في هذه التعاريف قد اهل الجانب الروحي الذي يعد من الجوانب المهمة. ولذلك، كان الغرض من هذه الدراسة هو معرفة فلسفة الروح البشرية وحقيقتها، وكذلك كيفية تحقيق عوامل السعادة وكيفية تجنب وكيفية الحد من العوامل المدمرة للروح.

منهجية البحث: اجري البحث الحالي بمنهج تحليلي وبالرجوع إلى المصادر الدينية ودراسة الآيات القرآنية وروايات المعصومين في النصوص الإسلامية مستفيداً من بحوث العلماء في هذه المجال. وعلى هذا الأساس، في البداية تم اثبات وجود حقيقة الروح مع الأدلة العقلية والنقلية؛ وبعد ذلك ومن خلال الشهود والتجربة تم تأكيدها ثم مناقشة فلسفتها الوجودية لكي يمكن البحث عن ضرورة الانتباه الى هذه الحقيقة وصحتها. تمت مراعاة جميع الموارد الاخلاقية في هذا البحث؛ ولم يلحظ مؤلفو المقالة أي تقرير عن تعارض للمنافع فيما يرتبط بهذا التحقيق.

الكشوفات: بناء على الكشوفات، إن عدم مراعاة سلامة الروح يؤدي الى تلوين سلامة الروح وازضافة الى هذا، سيجعل حقيقة الروح عرضة للموت المعنوي. يعتبر ارتباط الانسان باعماله بما في ذلك الاعمال الجسمية كالنغذية أو الاعمال الروحية مثل المعتقدات، ارتباطاً تكوينياً وحديث عن امير المؤمنين انه قال: "إن للجسم ستة احوال؛ الصحة والمرض والموت والحياة والنوم واليقظة" وكذلك للروح ستة احوال.

الاستنتاج: ان عدم الاهتمام بسلامة الروح له عواقب سلبية مثل الأمراض الروحية والمعنوية للفرد والمجتمع، كما انه يؤدي الى فقدان السعادة الأبدية وانتشار الجريمة والخيانة في المجتمع البشري.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Mohammadi-Veldani S, Mohammadi-Veldani A. Health of Soul, its Necessity and Importance. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2019;5(1): 123-35. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i1.19529>

بهداشت روح، ضرورت و اهمیت آن

سلمان محمدی ولدانی^۱، علی محمدی ولدانی^{۲*}

۱- دانشکده‌ی الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

۲- گروه معارف اسلامی، دانشکده‌ی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران.

*مکاتبات خطاب به آقای علی محمدی ولدانی؛ رایانامه: almohammadi@muq.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۲۶ آبان ۱۳۹۷

دریافت متن نهایی: ۲۳ دی ۱۳۹۷

پذیرش: ۳ بهمن ۱۳۹۷

نشر الکترونیکی: ۱ فروردین ۱۳۹۸

واژگان کلیدی:

بهداشت روح

حقیقت روح

سعادت ابدی

ضرورت بهداشت روح

چکیده

سابقه و هدف: بهداشت در لغت به معنای نگاه داشتن و تندرستی؛ و در اصطلاح علمی به معنی پیشگیری از بیماری‌ها، زندگی برتر، راه و رسم نگهداری و همچنین صیانت از سلامت انسان است. به نظر می‌رسد در این تعاریف به بهداشت روح که یکی از حوزه‌های دارای اهمیت است، کمتر توجه شده است. از این رو، هدف این پژوهش شناخت چیستی و حقیقت روح انسان؛ و همچنین نحوه‌ی رسیدن به عوامل سعادت‌بخش و چگونگی پرهیز و پیشگیری از عوامل مخرب روح است.

روش کار: مطالعه‌ی حاضر به صورت تحلیلی و کتابخانه‌یی؛ و با مراجعه به منابع دینی و بررسی آیات و روایات معصومان (س) در متون اسلامی و با استفاده از تحقیقات دانشمندان صورت گرفته است. بر این اساس، ابتدا وجود حقیقت روح با ادله‌ی عقلی و نقلی اثبات؛ و در ادامه با شهود و تجربه تأیید شد و سپس به چیستی آن پرداخته شد تا بتوان ضرورت توجه به این حقیقت و بهداشت آن را واکاوی کرد. مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌های به دست آمده، رعایت نکردن بهداشت روح علاوه بر آلوده کردن سلامت روح، به طور یقین، حقیقت روح را نیز در معرض مرگ معنوی قرار می‌دهد. پیوند انسان با اعمالش اعم از اعمال جسمانی، مثل تغذیه و اعمال روحی مثل باورها و عقاید، ارتباط تکوینی دارد. بر اساس دیدگاه امیر مؤمنان (ع) جسم انسان دارای شش حالت است: گاهی زنده است و گاهی مرده، زمانی سالم است و زمانی دیگر مریض و گاهی خواب است و گاهی بیدار؛ روح انسان نیز دارای همین شش حالت است.

نتیجه‌گیری: رعایت نکردن بهداشت روح، پیامدهای منفی همچون بیماری‌های روحی و معنوی برای فرد و جامعه؛ و همچنین از بین رفتن سعادت ابدی و شیوع جنایت و خیانت در جامعه‌ی بشری به دنبال دارد.

استناد مقاله به این صورت است:

Mohammadi-Veldani S, Mohammadi-Veldani A. Health of Soul, its Necessity and Importance. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2019;5(1): 123-35. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i1.19529>

مقدمه

بهداشت در لغت نگاه داشتن و تندرستی معنی شده است (۱) و در اصطلاح به معنی علم پیشگیری از بیماری‌ها، طولانی کردن عمر، بالا بردن سطح سلامت و توانایی بشر است (۲). دایره‌ی بهداشت در این نگارش و هدف اصلی آن بهداشت روح است. به اهداف دیگری مانند بهداشت فردی یا جسمی و بهداشت اجتماعی و محیط نیز جزء اهداف میانی در این مقاله توجه شده است.

با توجه به اینکه بهداشت علم زندگی برتر و سلامت انسان است و از سویی درمان برای فرد و جامعه علاوه بر هزینه‌های بالای اقتصادی، مشکلات فراوان جسمی، روحی و خانوادگی نیز به دنبال دارد؛ از این رو، در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران چند اصل و ماده را به خود اختصاص داده است.

گستره‌ی بهداشت روح بر خلاف محدوده‌ی بهداشت جسمی، فراخنایی به وسعت مجموعه‌ی افراد انسان در طول تاریخ عمر بشر از آغاز تا انجام است؛ چون بهداشت جسمی از دیواره‌ی سلول شروع شده است و به غلاف بافت‌ها، محدوده‌ی اعضا، اندام و بالاخره مجموعه‌ی بدن منتهی می‌شود و فرایندهای فیزیکی و شیمیایی و بیولوژیکی این ساختار مادی برای همه‌ی افراد کم و بیش در یک راستا و در شرایطی نزدیک به هم، جریان می‌یابد؛ درحالی‌که بهداشت روح به علت کثرت و تنوع کنش و واکنش‌های ذات انسان‌ها بسیار مشکل است؛ زیرا بینش‌ها، احساسات و ده‌ها عامل مادی، معنوی و تربیتی در انسان‌ها شرایط واحد را به وجود نمی‌آورد؛ به طوری که خواسته‌های متنوع و گاه متضاد این امر را مشکل‌تر خواهد کرد.

در بهداشت روح بر آنیم با شناخت روح و اثبات آن و پیوند روح با بدن و اعمال انسان صفحه‌ی دیگر از بهداشت باز کنیم. برای مثال همان‌طور که بهداشت تغذیه در سلامت جسم مؤثر است، رعایت بهداشت روح مانند پرهیز از دروغ، غیبت، تهمت و... نیز در سلامت روح مفید و مؤثر است. به تعبیر دیگر، در بهداشت روح به دنبال شناخت چیستی و حقیقت روح انسان؛ رسیدن به عوامل سعادت‌بخش و حیات‌آفرین روح؛ و پرهیز و پیشگیری از عوامل سقوط آن هستیم. همان‌طور که در بهداشت جسم، شناخت عوامل بیماری‌زا و بالا بردن سطح سلامت و توانایی بشر از اهداف آن به شمار می‌آید؛ در بهداشت روح در صدد شناخت عوامل بیماری‌زای روح مثل

روش کار

مطالعه‌ی حاضر به صورت تحلیلی و کتابخانه‌یی؛ و با مراجعه به منابع دینی و بررسی آیات و روایات معصومان (س) در متون اسلامی و با استفاده از تحقیقات دانشمندان صورت گرفته است. بدین صورت که ابتدا وجود حقیقت روح با ادله‌ی عقلی و نقلی اثبات؛ و در ادامه با شهود و تجربه تأیید شد سپس به چیستی آن پرداخته شد تا بتوان ضرورت توجه به این حقیقت و بهداشت آن را با تأکید بر کلام نورانی امیر مؤمنان (ع) واکاوی کرد.

یافته‌ها

الف) هستی روح

یکی از مباحث مهم در بهداشت روح، اعتقاد به نفس^۱ است. باور به ساحت دیگری غیر از بُعد مادی برای انسان، پیشینه‌یی دیرینه دارد و از دیرباز اندیشمندان و فیلسوفان به آن توجه داشته‌اند. به طوری که سقراط از مرگ به جدایی روح از بدن یاد می‌کند (۳). همچنین فیلسوفان نامدار اسلامی مانند ابن سینا، شیخ اشراق و ملاصدرا نیز در آثار مختلف خود بر دو ساحتی بودن انسان تأکید داشته‌اند (۴-۶). در برابر این دیدگاه، گروهی -که عمدتاً فیزیکالیست‌ها هستند- بر تک‌ساحتی بودن انسان اعتقاد دارند و بر بُعدی جز جسم مادی باور ندارند (۷). برای اثبات روح دلایل عقلی و نقلی بسیاری وجود دارد که شواهد تجربی و همچنین شهودی، این ادله را تقویت می‌کند:

دلایل عقلی

فیلسوفان دلایل عقلی متعددی برای وجود روح در انسان مطرح کرده‌اند. برای نمونه یکی از نویسندگان حدود ۱۲ دلیل عقلی در این حوزه برشمرده است (۸) که برهان «من ثابت»، برهان «انطباق کبیر بر صغیر» و برهان «انقسام‌ناپذیری من درک‌کننده» از جمله‌ی آنها است. در این نوشتار به مقتضای موجود یک دلیل مطرح می‌شود. بررسی و اثبات این مدعا و توضیح تفصیلی درباره‌ی هر یک از ادله را باید در کتاب‌های معتبر کلامی و فلسفی به دست آورد.

(۱) مراد از نفس همان ساحت دومی است که بر خلاف بدن ویژگی‌های مادی ندارد.

ب) روایات

روایات بسیاری بر وجود حقیقتی به نام روح برای انسان دلالت می‌کند (۱۴) که به یک روایت بسنده می‌شود.

رسول خدا (ص) می‌فرماید: «مَا خُلِقْتُمْ لَلْفَنَاءِ بَلْ خُلِقْتُمْ لَلْبَقَاءِ»؛ به‌طور قطع و یقین برای بقا آفریده شده‌اید نه برای فنا و نابودی (۱۵-۱۸). این روایت به خوبی دلالت می‌کند که انسان دارای حقیقتی جاودان و ابدی است که فنا در او راه ندارد و برای همیشه زنده است؛ و این بُعد جاودان قطعاً جسم او نیست، چون جسم نابود می‌شود و این نابودی را همه به چشم خود دیده‌اند؛ گذری کوتاه بر قبرستان‌ها مؤید این نکته است. پس این حدیث ناظر به بُعدی دیگر از وجود انسان - غیر از جسم - است که آن بُعد غیر مادی، ابدی و جاودان است.

شواهد تجربی

علاوه بر ادله عقلی و نقلی، شواهد تجربی نیز بر اثبات روح وجود دارد. «تجربه‌ی نزدیک به مرگ یا اتوسکی»^۳ (۱۹)، «دورآگاهی» (۲۰-۲۲) و «احضار ارواح مردگان» (۲۳) از جمله‌ی این شواهد است. رویای صادق نیز یکی دیگر از شواهدی است که می‌توان از آن یاد کرد. این پدیده به هنگام توقف فعالیت‌های حواس ظاهری، درپچه‌یی از جهان غیب را به روی انسان باز می‌کند و حقایق یا اخباری درباره‌ی اتفاقات گذشته و آینده به ما می‌دهد. «رویای صادق» و یا حتی «خواب دیدن» که انسان از آن طریق با عالم ماوراء ارتباط برقرار می‌کند به چه صورت رخ می‌دهد یا با کدام بخش وجودی انسان است؟ آنچه مسلم است، با جنبه‌ی مادی‌اش نیست چون چشم بسته است اما می‌بیند، زبان حرکت نمی‌کند اما حرف می‌زند و... پس با حقیقت دیگری از وجودش به نام روح است که این فعل و انفعالات در آدمی اتفاق می‌افتد. یکی از شواهد دیگر، شهود شاهدانی است که با تهذیب نفس به مرحله و مقامی رسیده‌اند که قادرند روحشان را از بدن جدا کنند (۲۴). این شهود شاهدان عادل و با تقوا نیز یکی از مؤیدات اثبات روح است. بزرگانی مثل علامه طباطبائی (ره)، نخودکی اصفهانی (ره)، ملکی تبریزی (ره) و مرحوم میرزا جواد آقاهرانی (ره) و بسیاری دیگر از این دسته‌اند.

در این جا به نقل خاطره‌یی از مرحوم میرزا جواد آقاهرانی (ره) که خود در کتابشان نقل کرده‌اند، اکتفا می‌شود: «اگر

یکی از مهم‌ترین ادله‌ی عقلی بر وجود روح، استناد به برهان «وحدت هویت» یا همان «من ثابت» است. همه‌ی انسان‌ها در طول حیات، من و شخصیت خود را یگانه می‌یابند و با وجود دگرگونی در سلول‌های بدن، تغییر در برخی از ویژگی‌های جسمی و روانی و حتی از دست دادن برخی اندام‌ها، تفاوتی در آنچه آن را «من» می‌نامند، احساس نمی‌کنند. این حقیقت که با علم حضوری دریافت می‌شود، نشان‌دهنده‌ی آن است که واقعیتی یگانه به همه‌ی مراحل زندگی انسان وحدت می‌بخشد و با وجود تغییرات گسترده در جسم آدمی، همواره ثابت می‌ماند (۹-۱۱).

دلیل فوق را می‌توان به‌صورت برهان چنین مطرح کرد:

مقدمه‌ی اول: «من ثابت» با علم حضوری^۱ (۱۲) که خطاناپذیر است درک می‌شود.

مقدمه‌ی دوم: بر اساس یافته‌های دانشمندان، سلول‌ها و در نتیجه همه‌ی اجزای بدن انسان، پس از چند سال تغییر می‌کند.

نتیجه: بنابراین باید ساحتی دیگر به جز ساحت مادی انسان باشد که توجیه‌کننده‌ی تغییرناپذیری «من» باشد.

دلایل نقلی**الف) قرآن**

در بین آیات متعددی که بر وجود روح دلالت می‌کند^۲ به یک آیه اکتفا می‌کنیم. خداوند در آیه‌ی ۱۱ سوره‌ی سجده می‌فرماید: «فَلْ يَتَوَفَّأَكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ»؛ ای پیامبر، به امت بگو ملک الموت (فرشته‌ی مرگ) که بر شما موکل است حقیقت وجود شما را می‌گیرد و پس از آن به نزد پروردگارتان رجوع می‌کنید (۱۳).

فرشته‌ی مرگ با گرفتن روح انسان، کدام بخش وجودش را می‌گیرد و نزد خداوند متعال می‌برد، جسم انسان یا روحش را؟ پر واضح است جسم نزد خانواده و بستگان می‌ماند، پس آنچه تحویل می‌گیرد و توفی (اخذ الشیء بتمامه) حاصل می‌شود و آن را نزد پروردگار می‌برد، همان روح است.

۱) مراد از علم حضوری، علمی بی‌واسطه است که در آن عالم واقیعت معلوم می‌یابد از این رو خطا در آن راه ندارد (مانند گرسنگی هنگامی که انسان بر اثر غذا نخوردن آن را حس می‌کند). در مقابل آن علم حصولی است (مانند خاطره‌ی گرسنگی بعد از برطرف شدن آن با تغذیه).

۲) سوره‌ی اسراء، آیه‌ی ۸۵؛ سوره‌ی آل عمران، آیه‌ی ۱۷۱؛ سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۱۵۱؛ سوره‌ی یونس، آیه‌ی ۹۳؛ سوره‌ی غافر، آیه‌ی ۴۶ و سوره‌ی نوح، آیه‌ی ۲۶.

خواب و بیداری اش پرداخته‌اند و انسان را تا حدی با زوایای نهفته و پیچیده‌ی حقیقت انسان آشنا کرده‌اند و جایگاه و اهمیت بهداشت روح و آفات بی‌توجهی به آن را برشمرده‌اند و نقش رعایت بهداشت روح را در ماندگاری و سلامت ابدی آن بیان فرموده‌اند: «إِنَّ لِلْجَسْمِ سِتَّةَ أَحْوَالٍ الصِّحَّةَ وَ الْمَرَضَ وَ الْمَوْتَ وَ الْحَيَاةَ وَ النَّوْمَ وَ الْبَقَاةَ وَ كَذَلِكَ الرُّوحُ فَحَيَاتُهَا عِلْمُهَا وَ مَوْتُهَا جَهْلُهَا وَ مَرَضُهَا شَكُّهَا وَ صِحَّتُهَا يَقِينُهَا وَ نَوْمُهَا غَفْلَتُهَا وَ يَقَظَتُهَا حِفْظُهَا» (۱۷).

بر اساس کلام امیر مؤمنان (ع)، جسم انسان دارای شش حالت است: سلامت و بیماری، مرگ و زندگی، خواب و بیداری. روح انسان هم دارای همین شش حالت است؛ حیات روح به علم و دانش او است و مرگش به جهل و نادانی، بیماری آن به شک؛ و سلامتی‌اش در گرو یقین او است و همچنین خواب روح، رهین غفلت؛ و بیداری‌اش مرهون حفظ و به یاد داشتن است.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود امام علی (ع) ابتدا به بیان حالات شش‌گانه‌ی جسم که برای همه مشاهده‌شدنی است پرداخته‌اند و در ادامه حالات شش‌گانه‌ی روح را بیان کرده‌اند و آنگاه با توجه به هویت و حقیقت انسان که غیر مادی است می‌فرماید: «فَحَيَاتُهَا عِلْمُهَا وَ مَوْتُهَا جَهْلُهَا»؛ حیات روح انسان به علم و دانش بستگی دارد. همان‌طور که حیات بدن به تغذیه‌ی مادی بستگی دارد، حیات درون انسان هم به تغذیه‌ی معنوی و روحانی‌اش وابسته است. علم، غذای روح و موجب حیات آن است. بنابراین، کسی که هیچ بهره‌ی از علم ندارد مثل کسی است که هیچ‌گونه تغذیه‌ی نداشته است؛ و یا کسی که غذا خورده، اما تغذیه‌ی ناسالم داشته است که این دو امر موجب بیماری جسم و مرگ تدریجی خواهد شد. در غذای روح هم به همین صورت است؛ کسی که بهره‌ی از علم ندارد و یا به دنبال علوم نادرست و انحرافی است، در واقع در پی مرگ تدریجی روح رفته است.

امام علی (ع) در تفسیر آیه‌ی شریف «فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ» (۳۵) می‌فرماید: مراد از طعام در این آیه، علم انسان است که از چه کسی می‌گیرد. از این‌رو، انسان دارای گوهر وجودی است که با حقایق علوم (که غذای روح است) وسعت پیدا می‌کند و با پذیرفتن علم و عمل صحیح می‌تواند شدت وجودی خود را در جهان هستی گسترش دهد و به کمالی که مدنظر خالق هستی است، نزدیک شود.

دلیل سخن علامه حسن‌زاده که می‌فرماید: «انسان من حیث هو انسان، طعام او غذای مسانخ اوست» (۳۶)، بدین

شما دلیل‌های عقلی مرا انکار کنید، این را که من خود، روحم را از بدن جدا کرده‌ام، نمی‌توانید از من بگیرید» (۲۵).

ب) چیستی روح

درباره‌ی چیستی روح در منابع گوناگون آموزه‌های دینی (کلامی، فلسفی و عرفانی) و همچنین آیات و روایات مطالب فراوانی بیان شده است که مناسب با مقاله‌ی حاضر مطالبی به اختصار بیان می‌شود.

روح هویت حقیقی انسان؛ و موجودی جاودانه است که با مرگ از بین نمی‌رود و سرآغاز حیات انسانی است که سرچشمه‌ی قدرت و شعور نیز محسوب می‌شود؛ به‌طوری‌که انسان با آن قادر به احساس، حرکت و آزادی است (۲۶). از این‌رو، روح از یک سو حقیقتی است که اجزای بدن را فرمانروایی می‌کند و در انسان فاعل کار است نه ابزار؛ و از سویی دیگر حقیقتی ماوراءطبیعی است که ساختمان و فعالیت آن غیر از ساختمان و فعالیت جهان ماده است. درست است که دائماً با جهان ماده ارتباط دارد ولی ماده یا خاصیت ماده را ندارد (۲۷). بنابراین، می‌توان بیان کرد که روح حقیقتی است که حیات و شعور دارد و بر موجودات فاقد شعور اطلاق نمی‌گردد (۲۸).

با توجه به اهمیت قرآن در آموزه‌های دینی و اینکه بهترین و برترین سخن در چیستی روح، کلام خالق جهان هستی و آفریننده‌ی روح است، سخن نهایی نیز همین کلام الهی است؛ خداوند در آیه‌ی ۵۴ سوره‌ی اعراف می‌فرماید: پیامبر؛ از تو درباره‌ی روح سؤال می‌کنند، بگو روح از عالم امر الهی است و شناخت شما جز اندکی نخواهد بود (۲۹).

ج) ضرورت بهداشت روح با تأکید بر دیدگاه امیر مؤمنان (ع)

همان‌طور که رعایت نکردن بهداشت جسم، سلامت آن را به خطر می‌اندازد، رعایت نکردن بهداشت روح، که موجودی ابدی و همیشگی است، نیز آن را در معرض سقوط قرار می‌دهد (۳۰). البته تأثیر و تأثر روح و جسم، چه از جهت مثبت، چه منفی، رابطه‌ی دو سویه است (۳۱) و ممکن است این روح ابدی و جاودان برای همیشه در جهنم بماند (۳۲). همچنین اگر بهداشت روح با همه‌ی مراتبش رعایت شود، این حقیقت جاودان برای همیشه در بهشت و نعمت‌های الهی باقی می‌ماند (۳۳، ۳۴).

امام علی (ع) در حدیث گرانسنگی روح انسان را کالبدشکافی کرده‌اند. حضرت به شناخت بیشتر روح از طریق شناخت عوامل مرگ، زندگی، سلامت و بیماری آن و همچنین

امام خمینی (ره) امراضی مانند غفلت را بسیار خطرناک می‌داند و می‌نویسد: «خدا نکند انسان به امراض بی‌درد مبتلا گردد، مرض‌هایی که درد دارد انسان را وادار می‌کند که در مقام علاج برآید و به دکتر و بیمارستان مراجعه کند، لیکن مرضی که بی‌درد است و احساس نمی‌شود، بسیار خطرناک است» (۴۱).

و يَقَطِّئُهَا جَفْطُهَا...

بیداری روح به تذکر و توجه به خداوند متعال بستگی دارد. انسان هر قدر از غفلت درآید و به خداوند متعال توجه داشته باشد، به همان قدر بیدار است و تا انسان از خواب غفلت بیدار نشود، نمی‌تواند وارد مرحله‌ی «یقظه» شود. به همین جهت علمای علم اخلاق، اولین منزل سیر و سلوک را منزل یقظه - بیداری - برشمرده‌اند. چنانکه امام خمینی (ره) قدم اول را در سلوک الهی «یقظه» می‌داند؛ یعنی بیداری که شرط توجه به سرای دیگر است (۴۱). ایشان در جای دیگر، استعاذه را یکی دیگر از آثار بیدار شدن از خواب غفلت می‌داند (۴۲). البته برای رهایی از این غفلت در آثار معصومان مواردی بیان شده است، چنانکه امام صادق (ع) یکی از راه‌های رفع غفلت را تلاوت قرآن معرفی می‌فرماید: «من قرأ عشر آيات في ليلة لم يكتب من الغافلين»؛ کسی که در هر شب ۱۰ آیه از قرآن را بخواند جزء غافلان محسوب نمی‌شود (۴۳).

بهداشت روح همان‌طور که سبب حیات و زندگی جاودانه‌ی روح می‌شود موجب رفع غفلت و بیداری انسان نیز می‌شود. امام علی (ع) در فراز آخر این روایت به پنجمین و ششمین عامل بهداشت و سلامت روح انسان در قالب کالبدشکافی روح اشاره می‌کنند: «و مَرَضُهَا شَكُّهَا وَ صِحَّتُهَا يَقِينُهَا»؛ همان‌طور که بیماری روح نتیجه‌ی شک و تردید انسان است، سلامت روح در گرو یقین او است. در این فراز امیر مؤمنان (ع) یقین را نشانه یا سبب سلامتی روح می‌داند؛ انسان دارای یقین (که در مرحله‌ی بالاتر از علم و دانش مفهومی است)، از دیدگاه ایشان انسانی سالم است. البته مصادیق یقین در گزاره‌های دینی، یقین به خداوند متعال، قیامت، نبوت، امامت و دیگر آموزه‌های اعتقادی است. چنانکه در قرآن می‌فرماید: «و بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ»؛ مؤمنان کسانی‌اند که به آخرت ایمان، یقین و باور دارند (۴۴). در مقابل؛ انسان بیمار از دیدگاه امیر مؤمنان (ع) انسانی است که روحش گرفتار بیماری جانکاه شک و تردید شده است و به همه چیز شک دارد؛ به خدا، قیامت، نبوت، امامت، نماز و...؛ حتی به خویش و ابدیتش نیز شک دارد. اصل شک و تردید یا سؤال بد نیست، بلکه آغاز دانایی

جهت است که انسان دارای دو ساحت است. ساحت انسانیت (بُعد روح) و ساحت حیوانیت (بُعد جسمانی). غذای ساحت روح، علم است و انسان باید دقت کند غذای روحش چه ویژگی‌هایی دارد، حلال است یا حرام. همان‌طور که تغذیه‌ی جسمی از طریق دهان انجام می‌شود، تغذیه‌ی روحی از طریق چشم و گوش تأمین می‌شود:

آدمی فربه شود از راه گوش

جانور فربه شود از حلق و نوش (۳۷)

همان‌طور که انسان با مراقبت از واردات دهانش، غذای سالم و مفید را استفاده می‌کند تا سلامت جسمانی‌اش تأمین شود؛ به مراتب لازم و ضروری است که واردات جانش را هم مراقبت نماید تا سلامت روحش نیز تضمین شود.

علاوه بر جهل یکی دیگر از عواملی که از منظر معصومان (ع) موجب مرگ روح می‌شود، گناه است. اگرچه توبه موجب زنده شدن دوباره‌ی روح می‌شود؛ امام سجاد (ع) در مناجاتی دلنشین می‌فرماید: «...الهی... آمات قلبی عَظِيمُ جَنَائِي فَأَحِيهِ بِتُوبَةٍ مِّنْكَ» (۳۸)؛ خدایا قلب مرا گناه کشته است، پس عنایت کن و با توبه آن را زنده فرما.

از نکات دیگری که امام علی (ع) در کالبدشکافی انسان و بهداشت روح برشمرده‌اند، غفلت و تذکر روح است: «نَوْمُهَا عَفْلُهَا وَ يَقَطِّئُهَا جَفْطُهَا»؛ خواب روح در اثر غفلت او؛ و بیداری‌اش در گرو توجه و تذکرش است.

غفلت یکی از بیماری‌های شایع روح و در عین حال درمان‌شدنی است و چون فرد غالباً از غفلت خویش آگاه نیست، در نتیجه در جهل مرکب گرفتار می‌شود و به دنبال درمان نمی‌رود. به قول ابن‌یمین:

آن کس که نداند و نداند که نداند

در جهل مرکب ابد الدهر بماند (۳۹)

غفلت موجب خواب روح می‌شود، همان‌طور که امیر مؤمنان (ع) فرمود: «النَّاسُ نِيَامٌ فَإِذَا مَاتُوا انْتَبَهُوا»؛ مردم غالباً در خوابند، زمانی که مردند از خواب بیدار می‌شوند (۴۰).

مرحوم علامه محمد تقی مجلسی (ره) در شرح حدیث «كأنهم بسبب غفلتهم اموات غير احياء»؛ به سبب غفلتشان مرده‌اند (۴۰)، می‌فرماید: زمانی که با مرگ از خواب غفلت بیدار شوند می‌فهمند که تعلقات دنیا مانند مقام، ثروت و... عنوان اعتباری بوده است، زیرا هیچ کدام از آنها را همراه خود به سرای دیگر نبرده‌اند، بلکه آنچه همراه دارند عقاید، فضائل و اعمال نیکویی است که برگرفته از روح آدمی است.

عامل سبب می‌شود در اثر گناه خود را بیمار و بی‌هویت کنند.

۲) شیوع بیماری‌های فردی و اجتماعی

گناه در اثر جاذبه‌های آنی و زودگذر نفسانی، به سرعت در جامعه شیوع پیدا می‌کند. گناهیانی مثل دروغ، غیبت، تهمت و خیانت به سرعت در جامعه‌ی بیمار دل فراگیر می‌شود و همه را بیمار می‌کند و پس از چندی به صورت فرهنگ غلط در جامعه در می‌آید و دیگر کسی از آن گریزان و هراسناک نیست، به طوری که نه تنها آن را بد نمی‌دانند بلکه به آن امر هم می‌کنند.

۳) نابودی فرد و جامعه

شیوع گناه موجب نابودی افراد و جامعه می‌شود، زیرا علم و عمل انسان‌ساز است؛ اگر این دو در انسان مثبت باشد، سازنده؛ و اگر منفی باشد، نابودکننده‌ی وجود او است. چون این ارتباط طبق نظام هستی و اراده‌ی الهی به طور طبیعی و تکوینی بین علم و عمل با عامل وجود دارد، درست مثل غذا و آب، که اگر بهداشتی و سالم باشد، سازنده‌ی تن آدمی است و اگر غیر بهداشتی باشد، نابودکننده‌ی آن است. اعمال اختیاری انسان اعم از طاعت و گناه که غذای روح هستند نیز این گونه‌اند؛ طاعات سازنده‌ی روح و حقیقت آدمی؛ و معصیت سوزنده‌ی روح و حقیقت آن است.

۴) از بین رفتن سعادت ابدی

یکی دیگر از آثار و پیامدهای منفی بی‌توجهی به بهداشت روح، از بین رفتن سعادت ابدی و گرفتار شدن در شقاوت ابدی است. انسانی که آفریده شده است تا با کردار و گفتار نیک و بهره‌مند شدن از هدایت‌های الهی و اولیای الهی در مسیر «إِنَّا لِلَّهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ» (۴۹) قرار گیرد و به لقاء الله (۵۰) که همان سعادت ابدی است نائل شود، در اثر گناهان و رعایت نکردن بهداشت روح خودش را نابود می‌کند و برای همیشه در جهنم خواهد ماند (۵۱). سعادت ابدی انسان که در «فَادْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ»؛ «مرا یاد کنید تا من هم به یاد شما باشم» (۵۲)، نهفته است، در اثر گناهان به دره‌ی هولناک «نَسُو اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ»؛ «خدا را فراموش کردند و در نتیجه خدا هم آنها را نادیده گرفت» (۵۳)، افتاده است. اگر خداوند کسی را نادیده بگیرد و او را رها کند قطعاً طعمه‌ی شیطان خواهد شد و از نور به سمت ظلمت و تاریکی‌ها خواهد رفت. همچنان که خداوند فرمود: «كسانی که کافر شده‌اند شیطان دوست و همراه آنها است و آنان را از نور هدایت الهی به سمت ظلمات و تاریکی‌ها می‌کشاند» (۵۴) و در نتیجه «اینان برای همیشه در آتش دوزخ

است؛ اما ماندن در آن بیماری است. شک را باید سر پل یقین یا دالان دانش و علم قرار داد و از آن عبور کرد. شک مانند ویروسی است که می‌توان با واکسیناسیون به موقع، مانع ورودش به بدن شد و اگر هم ناخواسته وارد بدن شد با درمان به‌هنگام به مبارزه با او برخاست و نابودش کرد.

درباره‌ی بیماری روحی شک و تردید نیز چنین است. نمی‌توان به شک گفت به من نزدیک نشو؛ اما می‌توان با آگاهی از اصول و مبانی که در حکم واکسیناسیون است مانع ورودش شد و اگر هم ذهن را مشغول کرد از طریق سؤال از کارشناسان به حکم «فَاسْأَلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»؛ «اگر نمی‌دانید از اهلش بپرسید» (۴۵)، به مبارزه‌ی بی‌امان با او پرداخت و یا با عمل به آنچه می‌دانیم، خود را از شیطنتهای نفس اماره برهانیم و به سلامت روحی و یقین ایمانی برسیم.

علامه جوادی آملی در این باره می‌نویسد: «برای اینکه به ویروس درونی شک و شبهه مبتلا نشویم باید به آنچه فهمیده‌ایم، باور داشته باشیم و به آن عمل کنیم. تا عمل در کار نباشد، یقین حاصل نمی‌شود. بهترین راه برای نجات از گزند شبهه این است که به آنچه فهمیدیم عمل کنیم (۴۶) و بدتر از این بیماری شک و تردید، مسری بودن آن است و دردآورتر از آن این است که این بیماران خود را سالم؛ و سالمان را مریض می‌انگارند، که در این صورت نه تنها به دنبال درمان بیماری خویش نیستند بلکه بیمار کردن انسان‌های سالم را وظیفه و رسالت خود می‌دانند. این همان پیش‌بینی دردمندانه‌ی پیامبر اکرم (ص) از اوضاع آخرالزمان است که فرمود: «زمانی خواهد رسید که مردم امر به معروف و نهی از منکر را ترک می‌کنند، بلکه بدتر از آن، مردم امر به منکر و نهی از معروف می‌کنند و از این هم بدتر در آخرالزمان مردم معروف را منکر و منکر را معروف می‌پندارند» (۴۷، ۴۸).

بحث

با توجه به آنچه بیان شد، بی‌توجهی به بهداشت روح پیامدهای منفی فراوانی به دنبال دارد که به پنج مورد آن بسنده می‌شود:

۱) پیدایش بیماری‌ها و گناهان فردی و اجتماعی

بی‌توجهی به بهداشت روح در مرحله‌ی اول موجب پیدایش بیماری‌های روحی در افراد و جامعه می‌شود. رعایت بهداشت روح برای سلامتی روح لازم و ضروری؛ و گناهان سقوط‌دهنده‌ی روح انسان و حقیقت او است. بی‌توجهی به این اصل مسلّم انسان‌شناسی و غفلت افراد جامعه از ارتباط عمل با

از همه‌ی کسانی که در اجرای این پژوهش باریگر پژوهشگران بودند، تشکر و قدردانی می‌شود.

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این پژوهش حامی مالی ندارد.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی دربارهی این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

References

1. Dehkhoda A. Dehkhoda dictionary. Tehran: Tehran University Press and Publishing Institute; 1999. (Full Text in Persian)
2. Rahbari S, Adineh Fath Abadi M. Mental Health Nursing Resources. Esfahan: Behta Pajuhesh. (Full Text in Persian)
3. Lotfi MH, Kavian R. Doreh Asar Aflaton. Tehran: Kharazmi; 2006. (Full Text in Persian)
4. Ebne Sina A. Almadba va Almaad. Tehran: Institute for Islamic Studies; 1985. (Full Text in Persian)
5. Sohrevardi S. Majmoeh Mosanefat Sheikh Eshragh. Tehran: Institute for Cultural Studies and Research; 1997. (Full Text in Persian)
6. Shirazi S.M. Alhekmat Almotaaliyeh. Beyrot: Dar Ehyae Altoras; 1981. (Full Text in Persian)
7. Elahi Rad S. The core of anthropology courses. Tehran: Imam Khomeini Institute of Education and Research; 2017. (Full Text in Persian)
8. Yosefi M.T. Elme Nafs. Tehran: Imam Khomeini Institute of Education and Research; 2015. (Full Text in Persian)
9. Heli H. Kashf Almorad fi Sharh Tajrid Aleghfad. Qom: Institute Imam Sadegh; 2004. (Full Text in Persian)
10. Sadredin Shirazi M. Alhekmat Almotaaliyeh fi Alasfar Alaghliyeh Alarbeah. Qom: Maktab Alsafaviyeh; 1990. (Full Text in Persian)
11. Mesbah Yazdi M.T. Amozesh Aghyed. Tehran: Chap va Nashr Beinalmelal; 2009. (Full Text in Persian)
12. Hossein zadeh M. Daramadi bar Marefatshenasi va Mabani Marefat Dini. Qom: Imam Khomeini Institute of Education and Research; 2006. (Full Text in Persian)
13. The holy Quran. Al-Sajde. Verse 11. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom:

گرفتار خواهند بود» (۵۵) و این همان شقاوت و از بین رفتن سعادت ابدی است که نتیجه‌ی رعایت نکردن بهداشت روح است.

۵) رواج جنایت و خیانت در جامعه و جهان

یکی دیگر از آثار منفی بی‌توجهی به بهداشت روح، رواج جنایت و خیانت در جامعه است. چون وقتی انسان در اثر گناه و دوری از خدا به دامن شیطان و نفس اماره افتاد، گناه در جامعه نهادینه می‌شود و به‌صورت فرهنگ در می‌آید که نتیجه‌ی انفکاک‌ناپذیر آن جنایت و خیانت است. همان‌طور که در جوامع غیر مسلمان یا حتی در برخی از جوامع مسلمان که از خداوند متعال دور هستند این جنایت و خیانت کاملاً ملموس و آشکار است.

نتیجه‌گیری

با توجه به آنچه بیان شد، اگر بهداشت روح با همه‌ی مراتبش رعایت شود، این حقیقت جاودان که موجودی ابدی و همیشگی است، گامی اساسی و بنیادی در کمال خود برداشته است. همان‌طور که رعایت نکردن بهداشت روح آن را در معرض سقوط قرار می‌دهد.

امام علی (ع) روح انسان را کالبدشکافی کرده‌اند، ایشان به شناخت بیشتر روح از طریق شناخت عوامل متعددی پرداخته‌اند و انسان را تا حدی با زوایای نهفته و پیچیده‌ی حقیقت انسان آشنا کرده‌اند و جایگاه و اهمیت بهداشت روح و آفات بی‌توجهی به آن را برشمرده‌اند. همچنین نقش رعایت بهداشت روح را در ماندگاری و سلامت ابدی آن بیان فرموده‌اند: بر اساس کلام امیر مؤمنان (ع) آنچه موجب حیات و تغذیه‌ی معنوی روح و در نتیجه سبب بهداشت آن می‌شود، علم و دانش، تذکر و بیداری روح و همچنین یقین است و آنچه این بهداشت را به خطر می‌اندازد جهل، غفلت و شک در روح آدمی است.

رهایی از بیماری‌های روحی، فردی و اجتماعی؛ قدم نهادن در مسیر کمال نهایی؛ همچنین مانع شدن از رواج جنایت و خیانت در جامعه، از جمله پیامدهای بهداشت روح برشمرده می‌شود. همچنین بهداشت روح سبب تطهیر و سلامت روح آدمی می‌شود و انسان را در ظاهر و باطن الهی می‌کند و از غفلت درمی‌آورد و او را به سعادت ابدی رهنمون می‌کند.

قدردانی

- Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.
14. Hassan zadeh Amoli H. Ganjineh Govhar Ravan. Tehran: Nasr Toba; 2002. (Full Text in Persian)
15. Majlesi M.B. Behar Alanvar. Lobnan: Alvafa. (Full Text in Persian)
16. Sadogh M. Eghteghadat Alemamiyeh. Qom: Sheikh Mofid. (Full Text in Persian)
17. Ebne Babawayh Qomi J. Altovhid. Qom: Alnashr Elesamaeili Altabeeh Lejamaehi Almodaresin;1995. (Full Text in Persian)
18. Ebne Babawayh M. Ellal Alsharaye. Mashhad: Astan Qods Razavi; 1988. (Full Text in Persian)
19. Hoyer J. The wonderful world of the brain (the world's three-pound brain).Yazdi,E. Tehran: Qalam Publication; 1953. (Full Text in Persian)
20. Zaman S. Impact of distance - practical lessons for psychological impact from distant, telepathic and mental inclination. Tehran: Qhoghnoos; 2017. (Full Text in Persian)
21. Arjmand A, Bahrani S. Supernatural. Tehran: Amirkabir; 2016. (Full Text in Persian)
22. Shaffer J.A. Philosophy of mind. New Delhi: Prentice-Hall of India, 1988.
23. Mahdavi Damghani F. Guardian of the Gate: Relationship to the Ghosts. 2 ed. Tehran: Dorsa; 1999. (Full Text in Persian)
24. Makarem Shirazi N. Resurrection and the world after death. 7 ed. Qom: Soror; 2010. (Full Text in Persian)
25. Tehrani M.J. Se Mazhab. Mashhad: Farhang;1978. (Full Text in Persian)
26. Zomorodian A. Haghghat Rooh. Tehran: Daftar Nashr Farhang eslami; 2012. (Full Text in Persian)
27. Makarem Shirazi N. Tafsir Nemooneh. Tehran: Dararketab Eslamiyeh; 2003. (Full Text in Persian)
28. Mesbah Yazdi M.T. Anthropology. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute Publications; 2014. (Full Text in Persian)
29. The holy Quran.Al-Araf.Verse 54.Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.
30. Mohammadi Veldani A. Fasting place in providing physical health from the point of view of the Quran and the Orientalism. Aeen Manaviat. 2016;4(42). (Full Text in Persian)
31. Mohammadi M.J, SahabAzmani M, Serajian F, Aghaeinejad A.A, Alavi S.M, Gravandi S, Mohammadi Veldani A. Assessment Relationship between Spiritual Intelligence with Anxiety and Life Quality of Students at Tehran Medical Sciences Branch of Islamic Azad University. Educational Development of Jundishapur; 2018.8(2):208-16. (Full Text in Persian)
32. The holy Quran.Al-Nesa.Verse 169.Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.
33. The holy Quran.Al-Emran.Verse 15.Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.
34. Mohammadi Veldani A. Amir al-Momenin (AS) and the culture of anti-arrogance and arrogance. Qom: Fanoos Andisheh; 2017.
35. The holy Quran.Al-Abas.Verse 24.Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.
36. Barghi A. Almahasen. Qom: Dar AlKetab Eslamiyeh; 1993. (Full Text in Persian)
37. Movlana J. Masnavi Manavi. Tehran: Pajuhesh; 1997. (Full Text in Persian)
38. Majlesi M.B. Zad Almeaad -MeFtah Aljenan.Alami,A. Beyrot: Alalami Ielmatboat; 2002. (Full Text in Persian)
39. Hassan zadeh Amoli H. Doroos Marefat Nafs. Qom: Alef Lam Mim; 2007. (Full Text in Persian)
40. MsaJlesi M.B. Merat Aloghol fi Sharhe Akhbar Alrasool. Beyrot: Dar Alketab Eslamiyeh. (Full Text in Persian)
41. Khomeini R. Jahad Akbar. Qom: Imam Khomeini Institute for Publishing and Designing Works; 2001. (Full Text in Persian)
42. Khomeini R. Adab Alsalat .Qom: Imam Khomeini Institute for Publishing and Designing Works; 1992. (Full Text in Persian)
43. Ebne Babawayh Qomi M. Savab Alamal va Eghab Alamal. Qom: Dar AlSharif Alrazi lenashr; 1986.(Full Text in Persian)
44. The holy Quran.Al-Baghareh.Verse 2.Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.
45. The holy Quran.Al-Nahl.Verse 43.Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.
46. Javadi Amoli A. Nasim Andisheh. Qom: Asra publication; 2010. (Full Text in Persian)
47. Koleini Y. Alkafi. Tehran: Darolketab; 1987. (Full Text in Persian)
48. Qomi A. Tafsir Qomi.Mosavi Jazayeri,T. Qom: Dararketab; 1984. (Full Text in Persian)
49. The holy Quran.Al-Baghareh.Verse 156.Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.

50. The holy Quran. Al-Ensheghagh. Verse 6. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.

51. The holy Quran. Al-Nesa. Verse 57. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.

52. The holy Quran. Al-Baghareh. Verse 152. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.

53. The holy Quran. Al-Tobeh. Verse 66. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.

54. The holy Quran. Al-Baghareh. Verse 257. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.

55. The holy Quran. Al-Baghareh. Verse 258. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.

